

фонетика
фонетика

фонетика
фонетика

фонетика

фонетика

фонетика

фонетика

фонетика

фонетика

Особливості формування фонетичної компетенції при інтегрованому навчанні іноземних мов у мовному ВНЗ

**Н.Ф. Бориско
доктор педагогічних наук,
професор**

Питання для обговорення

1. Як визначається фонетична компетенція (ФК) як мета навчання ІМ у мовному ВНЗ?
2. В чому полягають труднощі формування ФК?
3. Які етапи формування фонетичних навичок?
4. За допомогою яких вправ формується ФК?

Який вік вважається найбільш сензитивним для навчання фонетики?

1. Фонетична компетенція як мета навчання

Фонетична компетенція (ФК)

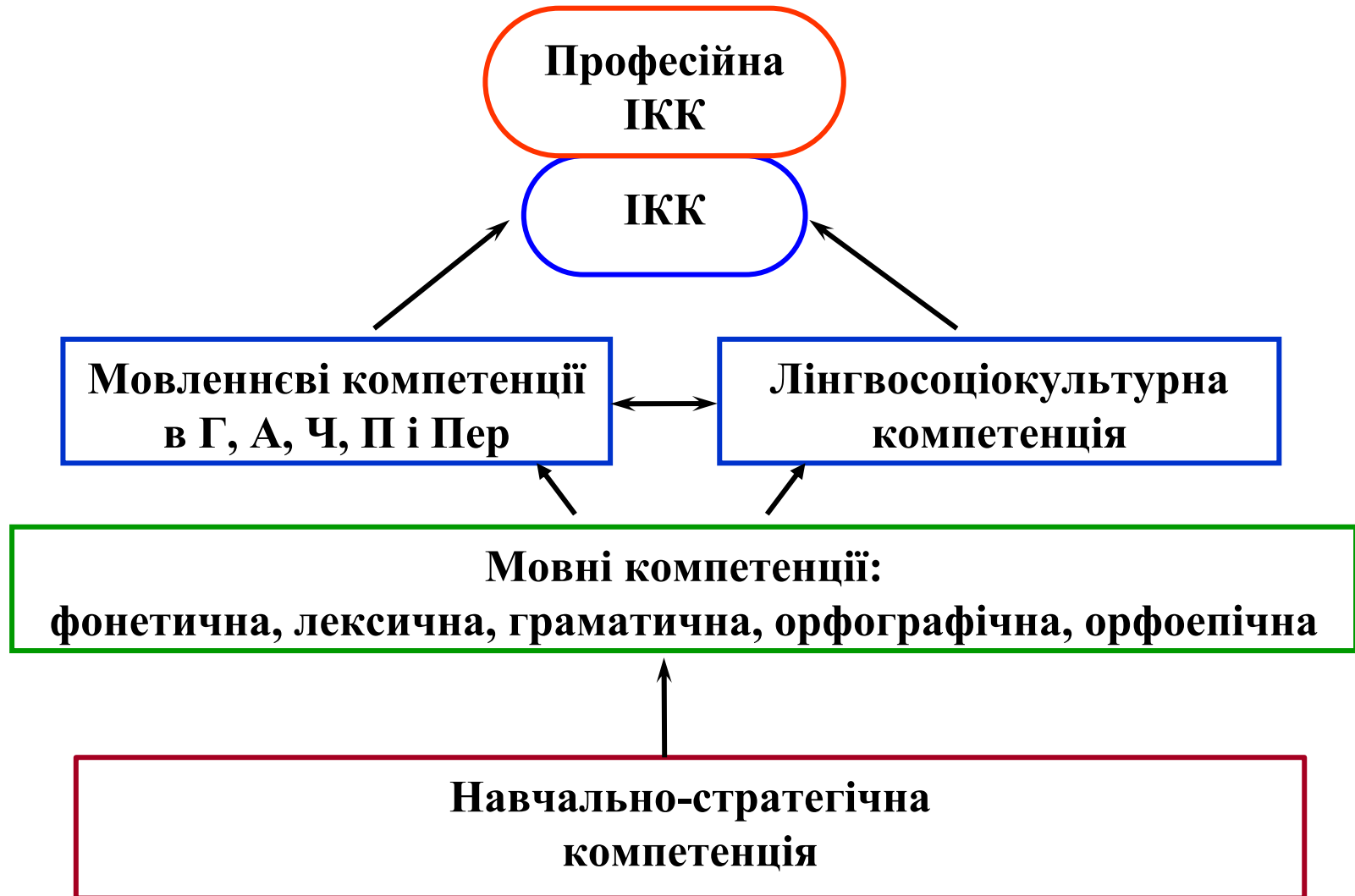
це здатність індивіда до коректного артикуляційного і інтонаційного оформлення власних висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних знань, навичок, загальної мовної свідомості та фонетичної усвідомленості.

ФК включає фонетичні знання та навички сприймати (перцепція) і відтворювати (ре-)продукція):

- фонеми і алофони
- їх артикуляційно-акустичні характеристики
- фонетичну організацію слів
- фонетичну редукцію
- інтонацію

(Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання, 2003: 116-117)

Місце і роль фонетичної компетенції (ФК) у формуванні ІКК

Компоненти фонетичної компетенції (ФК)

Фонетична навичка та її види

Фонетична навичка – це здатність правильно сприймати звуковий зразок, співвіднести його зі значенням та адекватно відтворювати. В основі цієї здатності лежить автоматизована дія з використанням фонетичного матеріалу в процесі рецептивної та репродуктивної мовленнєвої діяльності. (Щукин А.Н., 2007)

	Сегментний рівень	Супрасегментний рівень (інтонаційний)
Рецепція: слухання (читання)	рецептивні слухо-вимовні	рецептивні інтонаційні
Продукція: говоріння (письмо)	(ре-)продуктивні слухо-вимовні	(ре-)продуктивні Інтонаційні

Фонетичні знання (ФЗ) та їх роль

Фонетичні знання

П
Е
Д
А
Г
О
Г
І
Ч
Н
А

Ф
О
Н
Е
Т
И
К
А

ЦЕ ЗНАННЯ:

1) фонетичної підсистеми ІМ:

- фонем і алофонів
- їх артикуляційно-акустичних характеристик
- фонетичної організації слів
- модифікації звуків в потоці мовлення
- інтонації та її компонентів

2) алфавіту та співвідношення букв (графем) зі звуками (фонемами)

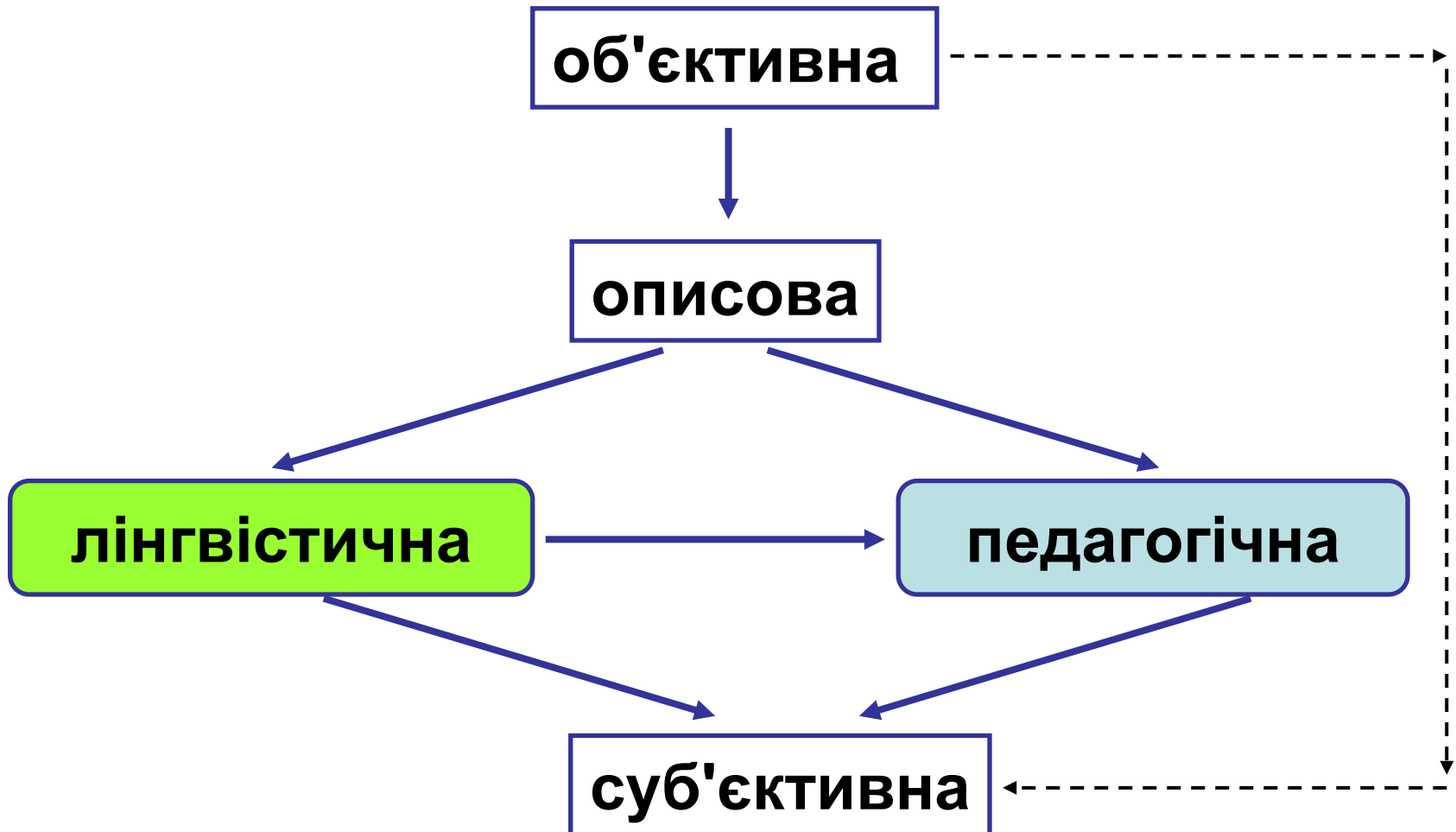
3) транскрипції, графічних можливостей відображення інтонації та її компонентів

4) правил орфографії

5) особливостей транслітерації

6) фоностилестичних особливостей мовлення

Види фонетик

Лінгвістична vs. педагогічна

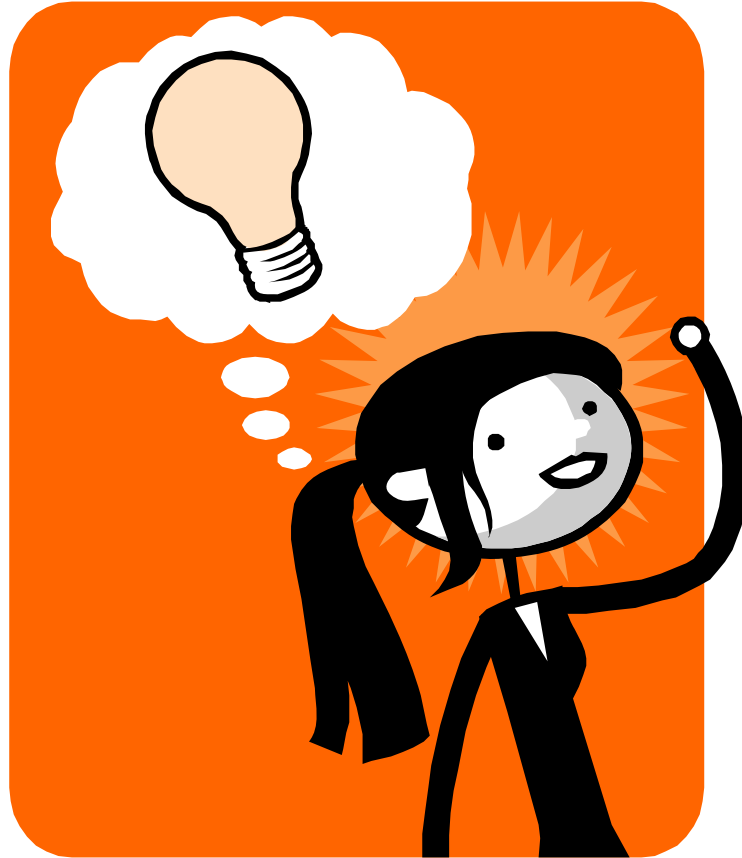
Лінгвістична Ф:

- «монолінгвальна»
- системно-лінійна
- відносно абстрактна
- з тотальною рівноправністю усіх явищ (включаючи винятки)
- викладена стисло
без урахування:
психолінгвістичних і
психофізіологічних
закономірностей презентації/
подачі, засвоєння і
застосування

Педагогічна Ф:

- контрастивна
- концентрично-системна
- конкретна і наочна
- відібрана за визначеними критеріями (нормативності, відповідності потребам спілкування...)
- викладена докладно
з урахуванням:
 - складності і зрозумілості
 - запам'ятовуваності та вживаності
 - використання в продукції та/ або в рецепції

Фонетична усвідомленість

Фонетична усвідомленість

ЦЕ ЗДАТНІСТЬ того, хто оволодіває ІМ:

- ✓ розмірковувати над процесами свого мовного розвитку і оволодіння вимовою, створюючи власні знання про фонетику мови;
- ✓ усвідомлювати свій тип «мовця» і «учня», знати і розуміти переваги і недоліки свого типу відносно оволодіння ФК;
- ✓ аналізувати фонетичний аспект свого і чужого мовлення та робити відповідні висновки;
- ✓ приймати рішення щодо наявності відхилення від норми;
- ✓ опрацьовувати фонетичні відхилення від норми: аналізувати їхні причини, розробляти і застосовувати шляхи подолання;
- ✓ свідомо реєструвати і розпізнавати звукові одиниці різних рівнів, їхні особливості та закономірності їхнього утворення і функціонування;
- ✓ знати і вміти, як опрацьовувати виокремлені з контексту мовні одиниці фонетичного рівня, як включати їх знову в контекст мовлення.

2. Труднощі формування ФК

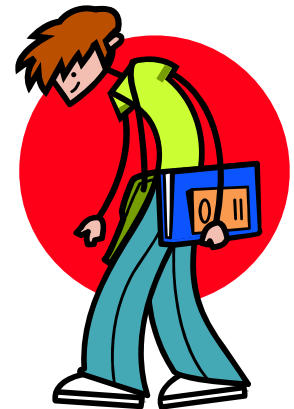
зумовлюються:

- ТИМИ, ХТО НАВЧАЄТЬСЯ
- ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ,
ЩО ВИВЧАЄТЬСЯ
- ВИКЛАДАННЯМ (викладачем,
методами навчання та
навчальними матеріалами)

Труднощі, зумовлені тими, хто навчається:

- Проблеми з дискримінацією звукових одиниць і їх характеристик та елементів просодії
- Проблеми з артикуляцією
- Проблеми з співвіднесенням звукового и графічного образів мовних і мовленнєвих одиниць
- Проблеми, зумовлені домінуючим типом особистості студента
- Застосування неефективних особистих прийомів вивчення і оволодіння вимовою
- Схильність до фосилізації вимови
- Психофізіологічні й вікові проблеми
- Психічні проблеми
- Проблеми самоідентифікації

Труднощі, зумовлені ІМ:

Міжмовна інтерференція з боку РМ та/або першої ІМ:

Три групи звуків ІМ:

1. Схожі на звуки РМ за акустичними особливостями та артикуляцією.
2. Схожі на звуки РМ на перший погляд, але відрізняються від них за суттєвими ознаками.
3. Звуки ІМ, які не мають аналогів в РМ.

Внутрішньомовна інтерференція (ІМ) та стратегії її подолання студентами:

- Надмірне узагальнення («Гіпергенералізація»)
- Хибні аналогії
- Спрощення («Симпліфікація»)
- Уникнення незасвоєних або погано засвоєних феноменів

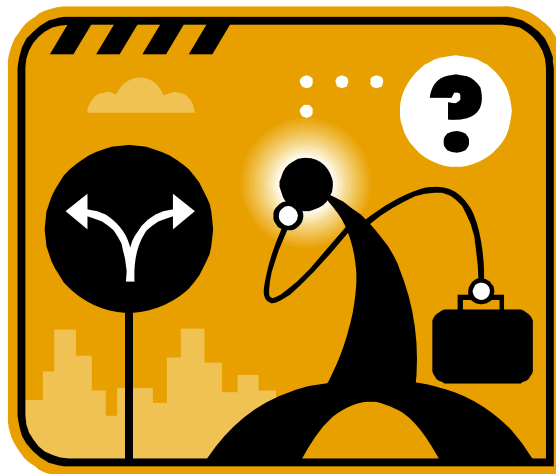

Труднощі, зумовлені викладанням:

- Погано сплановані та/або невдало проведені вступний фонетичний курс та практичні заняття з фонетики
- Відсутність якісних підручників/НМК з інтегрованим навчанням фонетики
- Відсутність чіткого визначення фонетичної помилки
- Відсутність чітких меж толерантності викладача по відношенню до фонетичних помилок
- Звикання викладача до фонетичних помилок студентів і відсутність коригуючих реакцій
- Гіпертрофована увага викладача до граматичних і лексичних помилок
- Проблеми контролю в області перцепції і аудіювання
- ...

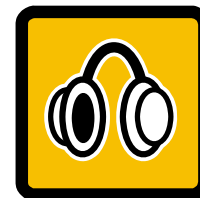

Формування ФК імітативно або когнітивно?

Маленькі діти: імітативно

**Адіолінгвальний і аудіовізуальний
методи навчання: імітативно**

Комунікативні методи?

Когнітивний аспект формування ФК (усвідомлене засвоєння і вживання):

- обговорення зі студентами джерел їхніх помилок
- використання прикладів, які наочно демонструють феномени, що вивчаються
- утрирована вимова окремих звуків та інтоном
- ізолювання і субституція
- пояснення, як відбувається артикуляція, рух і положення окремих органів
- використання жестів
- використання транскрипції та схем-моделей інтоном
- порівняння з РМ та/або з першою ІМ
- використання різноманітних засобів організації рефлексії та усвідомлення (див. далі)

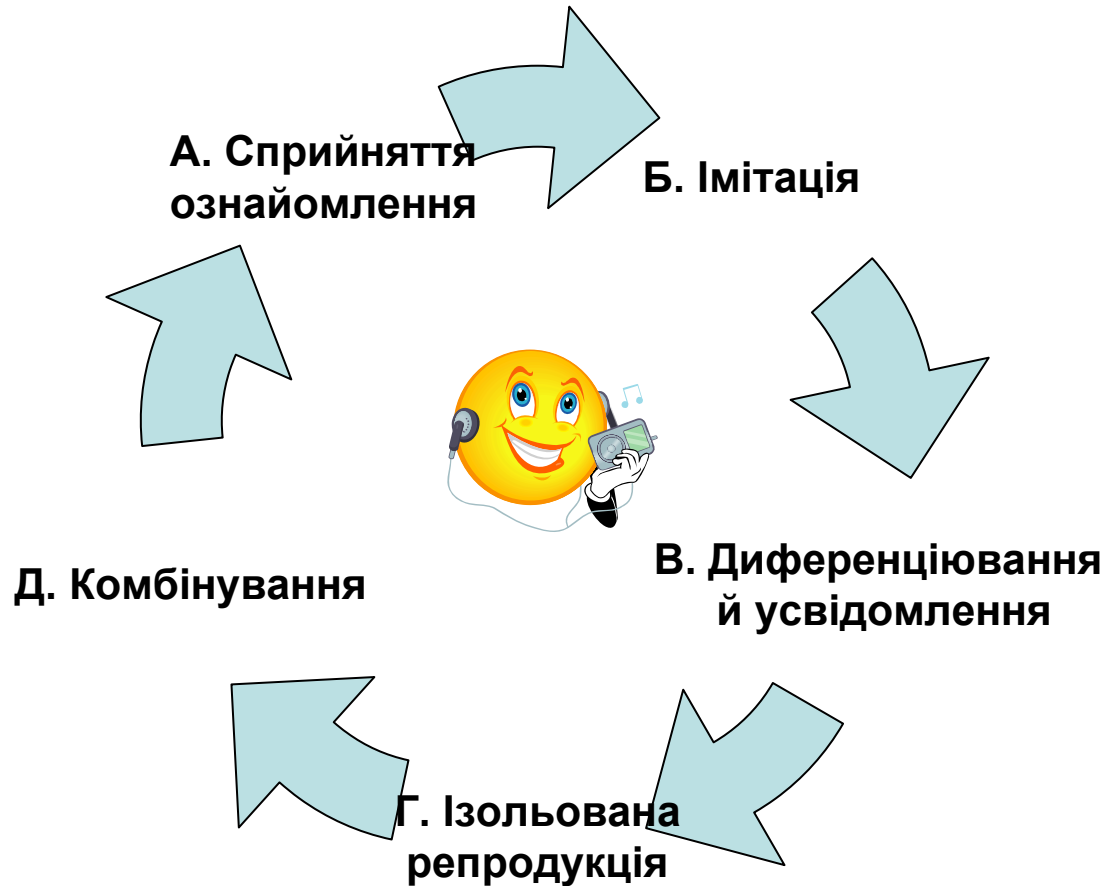

Засоби організації рефлексії та усвідомлення:

- **Аудитивні:** цілеспрямоване слухання (рецепція + сигнально-контрольна дія), використання наочних прикладів, використання прийомів «фагофонетики», «буркотіння», «мугикання», ...
- **Візуальні:** дзеркало, малюнки, схеми, сигнальні картки, таблиці (виготовлені студентами!), транскрипція та інші значки і символи, свічка, папір, ...
- **Тактильні:** жести (для мелодії, довготи-короткості голосних, наголосу, ритму), губи (свист), дотик пальцями (контакт кінчика язика з нижніми зубами, дзвінкість-глухість), дмухання (аспірація), дихання (на скло, папір), ...
- **Когнітивні:** а) організація індуктивного шляху засвоєння знань, б) «комфортно» сформульовані правила, в) візуалізація правил, г) «квантування» правил, д) самостійне укладання фонетичних вправ, ...

3. Етапи формування фонетичної навички

Етапи формування фонетичної навички (продовження)

А. Етап подачі й ознайомлення з первинним закріпленням в контексті (на рівні тексту)

Б. Етап автоматизації:

- на рівні звука, звукосполучення, слова, словоформи, словосполучення
- на рівні фрази
- на рівні понадфразової єдності (ПФЄ) / діалогічної єдності (ДЄ)

(В. Етап застосування: на рівні тексту – область мовленнєвих умінь і відповідних компетенцій)

(Методика навчання іноземних мов, 2002)

А. Етап подачі і ознайомлення з новими звуками і компонентами інтонації

1. Використання контексту:

- **на рівні слова, словосполучення, фрази, тексту** (для звуків)
- **на рівні фрази, тексту** (для інтонаційних моделей і компонентів інтонації). Демонстрація комунікативного значення в різних ситуаціях спілкування.

2. Використання різних видів навчальної інформації (пояснень, правил, схем, таблиць тощо)

ШЛЯХ: ВІД РЕЦЕПЦІЇ → ДО РЕПРОДУКЦІЇ

МОДЕЛЬ: МОВЛЕННЯ 1 → МОВА → МОВЛЕННЯ 2

Засоби контролю в процесі перцепції / рецепції

- ✓ відмітити: плюсом-мінусом, підкреслити, викреслити, позначити кольором, символом
- ✓ знайти відповідності, позначити їх цифрами, стрілками

- ✓ порахувати, скільки разів зустрівся звук в тексті / фразі

- ✓ розподілити прослухані слова/фрази в групи (з опорою на друковану основу);

- ✓ просигналізувати невербально: показати жестом, підняти картку, встати, зробити крок вперед, постукати, ...

Засоби контролю в процесі перцепції / рецепції (продовження)

- ✓ **виписати визначені фонemi, слова, фрази**
- ✓ **виписати ... і розподілити в 2-3 групи за якоюсь ознакою (напр., довгий – короткий звук)**
- ✓ **затранскрибувати: слово/фразу, пропущені звуки**
- ✓ **зобразити мелодію схематично**
- ✓ **вставити пропущені літери, слова, розділові знаки**
- ✓ **співвіднести фрази з інтонаційними моделями**
- ✓ **...**

Б. Автоматизація дій з новими звуками й інтонамами

В рецепції/перцепції:

Некомунікативні рецептивні вправи на

- впізнавання**
- диференціацію**
- ідентифікацію**

В репродукції:

**Некомунікативні рецептивно-репродуктивні
вправи на імітацію: *тотальну* або *вибіркову***

Умовно-комунікативні вправи:

- імітація мовленнєвого зразка (МЗ)**
- підстановка в МЗ, трансформація МЗ, ...**
- відповіді на запитання**
- самотійне вживання...**

4. За допомогою яких вправ формується ФК?

Типи	Некомунікативні	Умовно-комунікативні	Комунікативні
	ВИДИ	ВИДИ	ВИДИ
Рецептивні	сприйняття, впізнання, диференціація, ідентифікація (тона, звука, графеми ...)	аудіювання запитань, повідомлень, розпоряджень і т.д. на рівні фрази або групи фраз; мікродіалогів; скоромовок, віршів, пісень ...	Відсутні
Репродуктивні	Заучування, повторення, підстановка, заміна/вставка ЛО, звуження-розширення, складання речень ...	Імітація зразка мовлення (ЗМ), виразне читання вголос, підстановка у ЗМ, трансформація ЗМ, доповнення ЗМ, розширення-завершення ЗМ, відповіді на запитання, ...	Відсутні
Продуктивні	Відсутні	Об'єднання ЗМ у понадфразові і діалогічні єдності, у мінітексти (монологи і діалоги) самостійне вживання ...	Відсутні

Алгоритм серії вправ для фрагмента практичного заняття з фонетичною домінантою (етапи формування ФН за Ю.І.Пассовим)

Подача нового матеріалу: сприйняття і ознайомлення (наприклад: опозиція фонем [а:] - [а])

- Слухання і розуміння тексту (фрази), насиченого цільовим явищем
- Повторне слухання з опорою на текст з метою ідентифікації фонем [а:] - [а]. Під час слухання – позначення (підкреслення) слів з цими фонемами

Диференціювання:

- Слухання з метою диференціації фонем [а:] - [а] (з сигнальною дією контролюючого характеру)

Імітація:

- Слухання й імітація підкреслених слів з тексту
- Слухання й імітація мінімальних пар з [а:] - [а]

Усвідомлення:

- Виведення (або повторення) правила

Алгоритм серії вправ для фрагмента практичного заняття з фонетичною домінантою (продовження)

Ізольована репродукція:

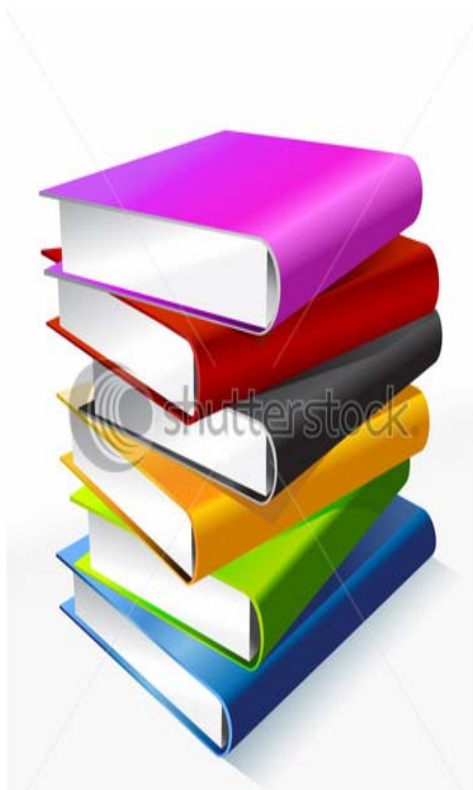
- Слухання і імітація та/або читання слів з коротким [a] + коригування + аналіз і рефлексія
- Слухання і імітація та/або читання слів з довгим [a:] + коригування + аналіз і рефлексія
- Слухання й ідентифікація обох фонем [a:] - [a] в складних словах і словосполученнях
- Слухання й імітація та/або читання складних слів і словосполучень з обома фонемами [a:] - [a]

Комбінування:

- Виконання умовно-комунікативних вправ на підстановку, трансформацію, доповнення, ...
(рівень фрази)
- Робота з текстом (для подачі фонем) або з іншим аналогічним текстом: читання / слухання, запитання – відповіді, діалогізація тексту, переказ, ...
(рівень тексту)

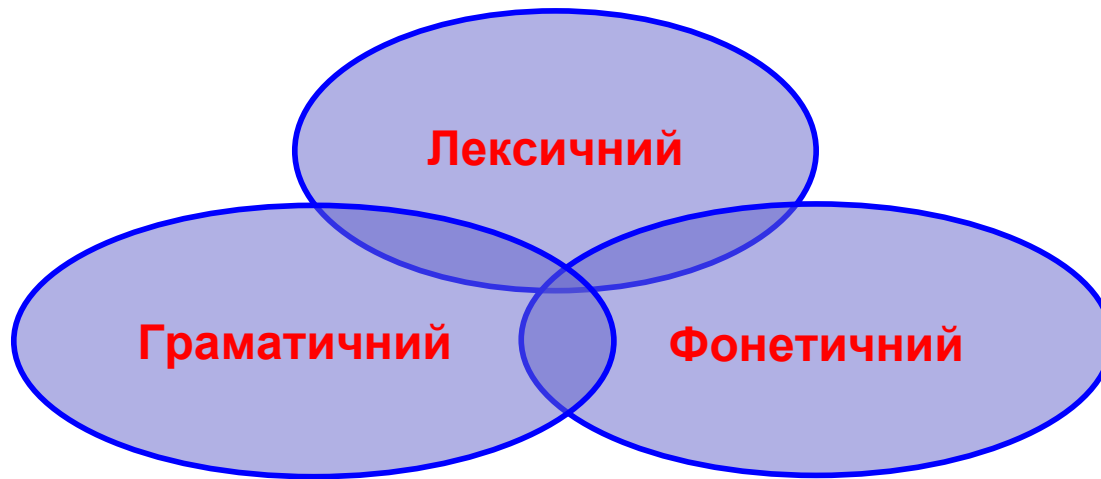
**Приклади серій вправ для фрагментів практичних
занять з фонетичною домінантою
(продовження)**

ПРИКЛАДИ ВПРАВ – див. у друкованому варіанті

Комбінування фонетичних вправ з лексичними і граматичними

Мовні мінімуми пов'язані між собою і взаємообувлюють один одного

ПРИКЛАДИ ВПРАВ на комбінування див. у друкованому варіанті

Диктанти для вдосконалення ФК

1. **Взаємодиктант в парах (один студент диктує другому) з перевіркою по ключу / без ключа**
2. **Диктант в парах (диктує викладач або студент для всієї групи, один з пари пише, другий консультує і допомагає)**
3. **Диктант, в якому все дозволено (питати, користуватися словниками, підручниками ...)**
4. **Диктант в малих групах / в групі (роль викладача виконує один студент підгрупи / групи)**
5. **Диктант по черзі (диктують студенти по черзі)**
6. **Диктант з пропусками 1 (замість деяких слів викладач стукає по столу, студенти прогнозують їх і записують)**
7. **Диктант з пропусками 2 (студенти слухають весь текст з фонограми і заповнюють пропуски в друкованому варіанті)**

Вправи - диктанти для розвитку ФК (продовження)

8. Диктант із “зайвими” словами (їх потрібно почути і викреслити з друкованого варіанту тексту)
9. Вибірковий диктант (диктується текст, а записуються тільки, наприклад, слова, з обраними фонемами або фрази з визначеними інтонамами)
10. Диктант-транскрипція (студенти транскрибують почутий текст)
11. Візуальний самодиктант 1 (орфографічний)
12. Візуальний самодиктант 2 (текст пропонується в транскрипції)
13. Аудитивний самодиктант
14.

Яких знань Ви набули з цієї проблеми?

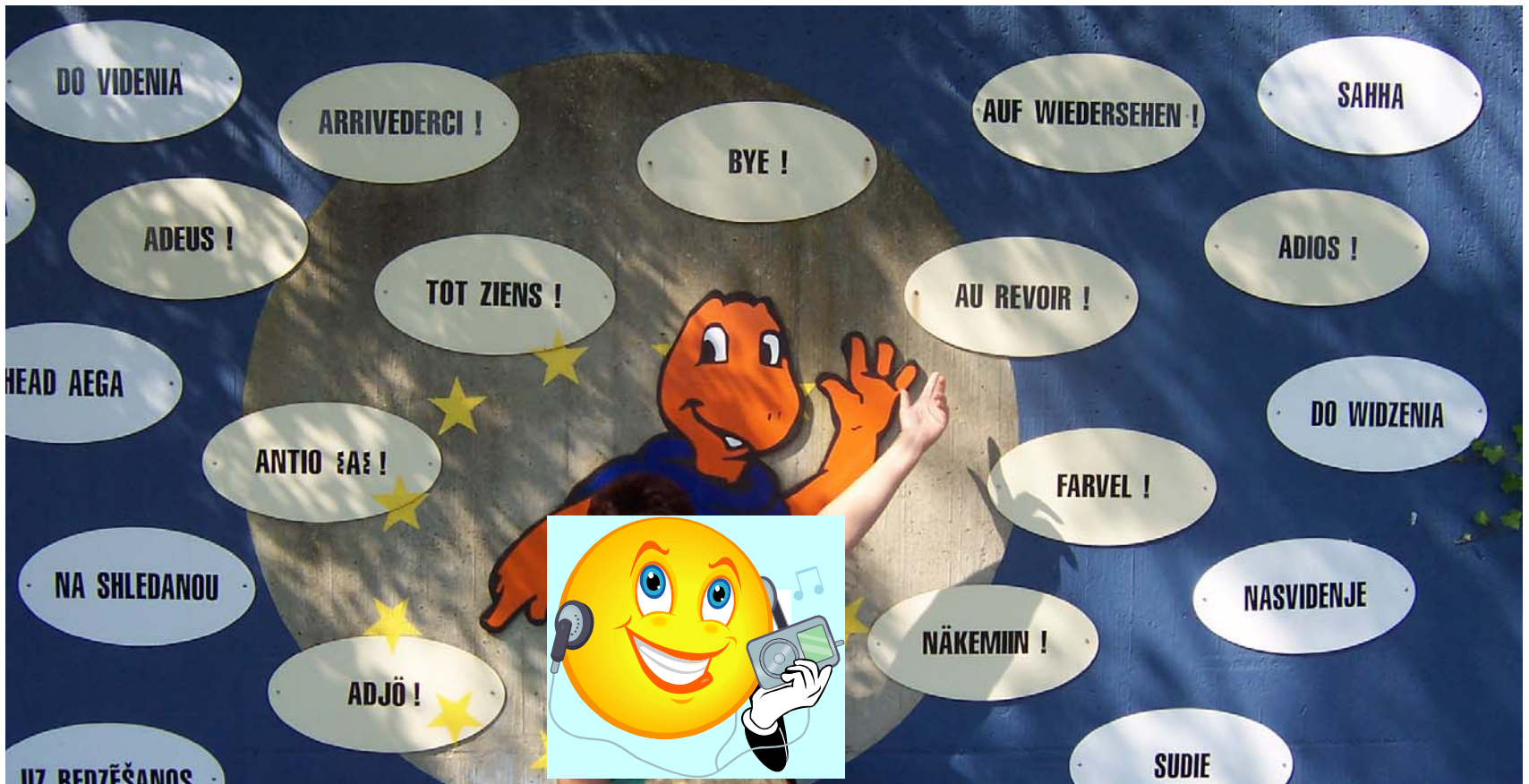

Знань про:

- фонетичну компетенцію (ФК) і її компоненти
- труднощі формування ФК
- етапи формування ФК
- вправи для формування і вдосконалення ФК

Ваші запитання?

ДЯКУЮ за УВАГУ!